

AKBAŞ CEPHANELİĞİ BASKINI VE DRAMALI RIZA BEY

Osman AKANDERE*

Giriş

Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Bey başta olmak üzere Kuva-yı Milliyeciler, Biga'da asayiş ve huzuru sağlamalarından sonra bu kez de Kuva-yı Milliye için silah ve cephane temini konusunda çalışmalara başlamışlardı¹. Çünkü Balıkesir Heyeti-i Merkeziyesi'nin Köprülü Hamdi Bey'e verdiği görevlerden birisi de "asker, silah ve cephane" tedarik etmektir².

Aslında Yunanlılara karşı başlatılan mücadelede millî kuvvetlerin en büyük sıkıntısı silah ve cephane tedariki idi. Konu ile ilgili Kazım Bey "En büyük zorluk silâh ve cephanenin temin edilmesinde idi. Kolordu depolarında bulunan mekanizmasız tüfekleri, İstanbul'dan sandıklarla mekanizma nakletmek ve denize atılan mekanizmaları da çıkarmak suretiyle kısmen istifade edebilir hale getirdik. Fakat bu kadarı gayemiz için yeterli değildi." diyerek silah ve cephanenin o günler için ne kadar gerekli ve önemli olduğunu belirtiyordu³.

Cephedeki kuvvetlerin silah ve cephane ihtiyacını gidermek için İstanbul'da gizli olarak faaliyet gösteren bazı Millî Mücadele yanlısı cemiyetlerle işbirliğine girilmiş ve bu suretle İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane kaçırılmaya çalışılmıştı. Hatta bir defasında 61 nci Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, Dramalı Rıza Bey ile birlikte kendi kardeşi Fethi Beyi, silah temini için İstanbul'a göndermişti⁴. Dramalı Rıza Bey ile Fethi Bey, bir miktar silah ve cephaneyi İstanbul'dan cepheye getirmeyi başarmışlardı. Maçka Silahhanesi Mitralyöz Yüzbaşı Cemal Bey de hatıratında bu olaya yer vermekte ve "Kuva-yı Milliye'nin noksanlarını ikmâl için büyük faaliyet göstermek iktiza ediyordu.(...) Kuvâyı Milliye komutanlarına İstanbul'a adam gönderip noksanlarını aldirmalarını tenbih

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: oakandere@konya.edu.tr

1 "Bundan sonra Hamdi Bey ve arkadaşları bütün güçlerini Biga ve yöresinde güvenliği sağlama, bölgede millî davaya katılanların sayısını artırma, Yunan cephesinde çarpışan asker ve Kuva-yı Milliyecilere silah ve cephane sağlama, cepheye gönüllü gönderme işlerine verdiler." Bu değerlendirme için bkz. İlhami Bebek, **Millî Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını**, Genelkurmay Başkanlığı yay. Ankara 1994, s. 49.

2 Balıkesir Merkez Heyeti, Köprülü Hamdi Bey'in yöneticilik bilgisinden ve tecrübesinden yararlanılmasını düşünerek, ondan "asker, silah ve cephane tedarik etmek, uygunsuz hareketlerde bulunanlara hadlerini bildirmek, yapılan yolsuzlukları önlemek, Müdafaa-i Hukuk örgütünü güçlendirmek gibi görevlerle Hamdi Beyi Biga'ya göndermişti. **İzmir Doğru**, 14 kânunusani 1336(1920), Nr.18

3 Özalp, **age.**, C.1, s.73.

4 Kazım Bey hatıralarında bu konuda şunları söylemektedir:

"Noksanı telafi için çok kereler İstanbul'a heyetler gönderdik. Bu heyetler de silah ve cephane temine muvaffak olamıyorlardı. Ancak bir gidişte kardeşim Fethi ile Dramalı Rıza Bey bir miktar silâh ve cephane bulmaya muvaffak olmuşlardı. Bunları İstanbul'dan getirmek fevkalade zordu." Özalp, **age.**, C.1, s.73-74.

etmiştim. Bunlar gelmeye başlamışlardı. Karahisardan Dramalı Halil İbrahim(Dramalı Rıza olacak) isminde çete reisi gelmişti. Ona Maçka Silâhhanesi'nden bir takım şeylerle birkaç tane de Cebel topu kaması vermiştim” demektedir⁵.

Akbaş Cephaneliği Baskınının Planlanması

Bilindiği gibi, Mondros Mütarekesi'nin ilgili hükmü gereğince⁶ silah depolarına İtilâf Devletlerince el konulmuştu. Anadolu depolarında bulunan silahların sürgü kolları ile topların kamaları sökülerek sahile ve İstanbul depolarına taşınmıştı. Oluşturulan en büyük silah depoları İstanbul ve Gelibolu Yarımadası'nda bulunuyordu⁷. Bu depolarda Türk subayları da bulunmakla beraber, depoların kontrolü ve korunması tamamen İtilâf kuvvetleri tarafından yapılıyordu. Diğer taraftan İzmir ve Manisa havalisindeki silah depoları ise Yunan işgalleri ile birlikte, Yunanlıların eline geçmişti⁸. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Mütareke ve Millî Mücadele yıllarında kurulan “Karakol, Hamza, Felah, Mim Mim Grubu gibi” bazı gizli cemiyetler ve teşekküller, İtilâf Devletlerinin ele geçirdikleri bu silah ve malzemeleri mümkün olduğunca İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırmaktaydılar⁹. Ancak bütün bunlar yetersiz kalmakta, her geçen gün genişleyen mücadele cephesi ve yine sayıları gittikçe artan millî kuvvetlerimiz için daha geniş çapta silah ve cephaneye ihtiyaç duyuluyordu.

İşte Akbaş silah deposu, Gelibolu Yarımadası'ndaki en büyük silah depolarından biriydi ve burada Kafkas cephesinde Ruslardan ele geçirilmiş olan silah ve teçhizat bulunuyordu¹⁰. Bu depoda, sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus ağır makineli tüfeği ve 5 bin ila 20 bin sandık arasında olduğu ifade edilen cephaneye ile muhabere ve istihkâm malzemesi bulunuyordu¹¹. Akbaş'daki bu silah ve cephaneye deposunu Fransızlar korumaktaydı. İşte bu günlerde bu silah ve cephanelerin Bolşevik Ruslara karşı savaşan Çarlık yanlısı bir kuvvet olan Vrangel ordusu askerlerine verileceğine dair İstanbul gazetelerinde haberler çıkmaya başlamıştı.

- 5 General Cemal Karabekir, **Maçka Silâhhanesi Hatıraları**(İstiklâl Harbi Kahramanları), Yay. Haz. Aykut Kazancıgil, Nehir Yay., İstanbul 1991, s.69. Hatırat yazarının bahsettiği olay, Kazım(Özalp) Beyin hatıralarında bahsettiği silah getirme ile ilgili görevdi. Ancak Mitralyöz Yüzbaşısı Cemal Bey(bilahare General Cemal Karabekir), hatıralarını çok daha sonra yazdığı için Dramalı Rıza Beyi, Dramalı Halil İbrahim olarak hatırlamaktadır. Oysa Çarlık Yüzbaşısı Halil İbrahim Bey Dramalı Rıza Bey ile birlikte “Damad Ferid Paşa'ya Suikast” davasında suçlu görülerek idam edilmişti. Hatırat yazarı hatıratının bazı bölümlerinde Dramalı Rıza Beyi mütemadiyen (yanlış hatırlama ile) Dramalı Halil İbrahim olarak anmaktadır.(O.A).
- 6 Mondros Mütarekesi'nin 5, 13 ve 20 nci maddeleri Osmanlı Kara ve Deniz kuvvetlerinin terhis, teçhizat, silah ve cephanenin durumunuyla ilgiliydi. İlgili maddeler için bkz. **Türk İstiklâl Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, 3. Baskı, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara 1999, s.47-49.
- 7 14. Kolordu bölgesi olan Çanakkale ve Bolayır çevresinde, Bolayır Piyade Cephaneye Deposu, Alibey Çiftliği Piyade Cephaneye ve Sahra Mermisi Deposu, Gaziler Piyade Cephaneye ve Top Mermisi Deposu, Kaydos(Ecebat), Akbaş, Hasanoba, Türecik, Ezine, Ayvacık Piyade Cephaneye ve Top Mermisi Depoları bulunmaktaydı. Bu bilgi için bkz. Adnan Sofuoğlu, “Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt IX, Sayı:26(Mart 1993), s.424.
- 8 Özalp, **age.**, C.1, s. 89.
- 9 İstanbul'da kurulan bu gizli cemiyet ve teşekküllerin faaliyetleri için bkz. Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**; Mesut Aydın, **Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992; Hüsnü Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975; Fethi Tevetoğlu, **Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, TTK Basımevi, Ankara 1988; Bülent Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları**, Ankara 1994.
- 10 Kafkas Cephesinde Ruslara karşı savaşan Türk kuvvetleri ihtilalden sonra Ruslardan kars, Ardahan ve Batum şehirlerini geri almakla beraber, pek çok silah ve cephaneye de ele geçirmişlerdi. Bu silah ve cephanenin önemli bir bölümü Osmanlı Hükümeti tarafından Akbaş'taki cephaneliğe taşınarak muhafaza altına alınmıştı. Bkz. Su, **age.**, s. 135. Ayrıca konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Sofuoğlu, **Kuvâ-yı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu**, s.264-270. İlgürel, **age.**, s.178;
- 11 Sofuoğlu, **Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları**, s.424; İlgürel, **age.**, s.178; Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Akbaş cephaneliği hakkında bilgi verirken burada bulunan silah ve malzeme konusunda “*Akbaş denilen yerde, bir cephaneye deposu vardı. Orada Fransızların eli altında bol miktarda silah ve cephaneye bulunuyordu(...) Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus Makineli tüfeği, yirmi bin sandık cephaneye bulunduğu tahmin ediliyordu*” demektedir. M. Kemal Atatürk, **Nutuk, C.1(1919-1920)**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s.268. Ayrıca bu sayıların belirtildiği belge için de bkz. M. Kemal Atatürk, **Nutuk, C.III (1919-1927) Belgeler**, Yay. Haz. İsmet Gönülal, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 191-192, Belge No: 239.; Genelkurmay Askeri tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgeye dayanarak İlhami Bebek'de Akbaş silah deposunda 8500 tüfek, 30 makineli tüfek ve yarım milyon miktarda piyade fişekliği bulunmaktaydı demektedir. Bebek, **age.**, s.53. Akbaş cephaneliği'ndeki silah ve mühimmat konusunda Zeynel Kozanoğluda “ 8 bin tüfek 137.711 Alman Piyade Fişengi, 5,5 milyon Mavzer cephanesi, 7,331 sahra topu mermisi, 104 onbeşlik skoda mermisi, 398 onbuçukluk obüs mermisi olduğunu söylemektedir. Bkz. Kozanoğlu, **age.**, s. 77.

Hatta bu silahları almak için Gelibolu'ya bir Rus nakliye gemisinin geldiği de istihbarat olarak iletilmişti¹².

İstanbul gazetelerinde Akbaş'taki silah ve cephanenin Rusya'ya gönderileceğine dair haberlerin çıkması, Kuva-yı Milliyecilerin ve Ankara'nın dikkatini çekmişti. Cephede cephe sıkıntısı çekilirken ve cephe sarfiyatında tasarrufa azami ölçüde riayet edildiği bir sırada Akbaş'taki silahların ve cephanenin Rusya'ya gönderileceği haberleri derin bir endişe ve üzüntü yaratmıştı. Oysa her taraftan işgal edilmiş olan vatan topraklarının müdafaası için cepheye koşmakta olan halka silah temininde büyük sıkıntılar çekiliyordu¹³.

İşte Kuva-yı Milliye'nin ve bilhassa Balıkesir bölgesindeki milli kuvvetlerin silah ve cephe temini noktasında had safhada sıkıntı çektikleri ve Balıkesir Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi ve 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, yeni silah ve cephe kaynakları bulmak için çaba sarf ettikleri bu günlerde, Akbaş Cephaneliği'ndeki silahların Ruslara verileceği haberleri, gündeme Akbaş Cephaneliği'nin basılarak bu silahların ele geçirilmesi düşüncesini doğurdu. Bu fikri ortaya koyan 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey'dir.

Nitekim Köprülü Hamdi Bey'i bu görevi üstlenmesi konusunda ikna eden Miralay Kazım Bey olmuştu. Kazım Bey bu görevin verilmesiyle ilgili olarak hatıralarında "Akbaş'ta; İtilâf Devletleri'nin muhafazasında bulunan silah ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması çarelerini aramaya koyulduk. Akbaş'daki silah ve cephanenin İtilâf kuvvetlerinden *kaçırılması fikrini, o zaman Balıkesir'de bulunan Köprülü Hamdi Beye açtım, Pek ateşli ve cesur bir vatanperver olan Hamdi Beyin bu iş aklına yattı ve hemen faaliyete girişti*" demektedir¹⁴. Bunun üzerine Akbaş'daki silah ve cephanenin Anadolu'ya kaçırılması konusu Köprülü Hamdi Beyin bu görevi üstlenmesi ile düşünceden eyleme dönüşecek bir hal almıştı¹⁵. Olayı hızlandıran gelişme ise bu silahların Rusya'ya geri gönderileceğine ilişkin istihbarat bilgileri ve gazete haberleri olmuştu.

Görevi üstlenen Hamdi Bey, hemen çalışmalarına başlamış ve ilk olarak Biga'ya gelmeden emri altına verilen ve kısa sürede yiğitliği, cesareti, teşkilâtçılığı ve mertliği ile kendi üzerinde derin bir tesir bırakmış olan Dramalı Rıza Beyi, keşif yapmak amacı ile bölgeye gönderdi.

Bunun üzerine Dramalı Rıza Bey, iki arkadaşı ile birlikte Biga'dan Lapseki'ye gitti. Kıyafet değiştiren bu öncüler Lapseki'de Bergos (Umurbey) Bucak Müdürü Reşadettin Bey ile buluştular. Daha sonra Reşadettin Bey de olduğu halde Gelibolu'ya geçtiler. Reşadettin Bey, Dramalı Rıza Beyi ilgili kişilerle tanıştırtıp, temas kurmasını sağladıktan sonra geri dönmüştü. Dramalı Rıza Bey ve beraberindekiler Gelibolu yakasında bir hafta kadar kaldılar. Bu süre içinde köylü kıyafeti giyen Dramalı Rıza Bey, cephe depolarının yakınlarında mütemediyen incelemelerde bulundu. Yörede tanıştığı bazı kişilerden kendisi için gerekli olacak bilgiler alan Dramalı Rıza Bey özellikle, cephaneliğin, depoların nasıl korunduğunu, subay ve erlerin yatıp kalktıkları yerleri, nöbetçilerin sayısını ve nerelerde nöbet tutulduğunu, ne şekilde ve ne zaman nöbet değiştirildiğini, telefon hatlarını, depolardan deniz kıyısına giden yolları, kıyıda kayıkların yanaşabileceği noktaları araştırıp

12 İlgürel, *age.*, s.179. Su, silah ve cephaneyi Rusya'ya götürmek üzere 1920 yılının Ocak ayında Gelibolu'ya bir Rus gemisinin geldiğini belirtmektedir. Su, *age.*, s.136.

13 Mücteba İlgürel, "Akbaş cephaneliği Baskını", Tarih Dergisi(Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısından Ayrı Basım) sayı: XXXIII, Mart 1980/81, İstanbul 11982, s.272.

14 Özalp, *age.*, C.1, s.74.

15 Bu görevin Hamdi Bey'e verilmesi hususunda farklı yaklaşımlar vardır. Kâmil Su, bu görevi Köprülü Hamdi Bey'e, 61 Fırka Kumandanı Kazım Beyin verdiği belirtmektedir Su, *age.*, s.138; Kazım Bey ise bu konuda net ve açık bir ifade kullanmadan "Akbaş'daki silah ve cephanenin nakli işini Köprülü Hamdi Bey üzerine almıştı" demektedir. Özalp, *age.*, C.1, s.89-90. İlgürel ise Köprülü Hamdi Beyin, Akbaş deposundaki silahların Anadolu'ya kaçırılması konusunu Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Miralay Halid Bey ile konuştuğunu ve onunla fikir teatisinde bulunduğunu söylemektedir. Bkz. İlgürel, *age.*, s.179.

gerekli notları aldı¹⁶.

Dramalı Rıza Bey bu keşif ve inceleme görevini o kadar mükemmel yapmıştı ki, satıcı kıyafetinde cephaneliğin içerisine bile girmeyi başarmıştı. Bu sayede gerek kendisi ve gerekse beraberindekiler cephaneliğin içindeki nöbet yerlerini, er koğuşlarını, subay odalarını, telefon hatlarını ve deniz kıyısına giden yolları bile öğrenmişlerdi. Kısaca Dramalı Rıza Bey, yapılacak bir baskın için adeta cephaneliğin içini dışını, girdisini çıktısını öğrenmişti.

Dramalı Rıza Bey'in bu keşif ve inceleme göreviyle ilgili bazı kaynaklarda ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Bu konuda ayrıntılı bilgi verenlerin başında Kazım Özalp gelmektedir. Kazım Özalp hatıralarında şunları söylemektedir:

“Dramalı Rıza Bey, Biga’dan kıyafet değiştirerek ve iki arkadaşıyla Rumeli sahiline geçti. Bir hafta kadar Akbaş depolarının etrafında bir çoban kıyafetiyle tetkiklerde bulundu. Bazı köylülerle tanıştı. Muhafızların vaziyet ve mevkilerini, nöbetçilerin adedini ve ne şekilde nöbet değiştirdiklerini, telefon hatlarını, depoların ihtiva ettiği malzemenin miktarını, depolardan iskele civarına gelen yolları, sahilde kayıkların yanaşabileceği noktaları öğrendi. Netice olarak yapılacak iş için gereken bütün bilgileri toplayarak Biga’ya döndü ve tetkikleriyle görüşlerini etraflıca Hamdi Bey’e anlattı. Hamdi Bey bu bilgiyi bana şifre ile bildirdi.”¹⁷

Milli Mücadele’de Çanakkale adlı eserde de Dramalı Rıza’nın Akbaş Cephaneliği bölgesinde yaptığı faaliyetler konusunda farklı bir kaynağa dayanılarak şu bilgiler verilmektedir:

“Ali Rıza Bey(Dramalı Rıza Bey’den bahsediliyor), köyümüz Yalova’ya geldi. Kara Ahmet’in evinde kalyordu. Bu evde köyümüzde sözü geçen kişilerden olan Hacı Mustafa, Hafız Süleyman gibi kişilerle görüşürdü. Sonra Tahir çetesi de birkaç kez buraya gelip gitti. Bizim köylülerimizin büyük bir bölümünün tarlaları Akbaş tarafında olduğundan ve aynı zamanda orada cephanelikleri bekleyen Senagalli, Fransız, Arap askerlere süt, yumurta ve diğer yetiştirdiğimiz ve ürettiklerimizi satmaya gittiğimizden, orası bize yabancı değildi.

İşte köyümüze gelen Ali Rıza Bey’de (Dramalı Rıza kastediliyor) Kara Ahmet’in atı ile Akbaş’taki Fransız –Senegalli askerlere, köylülerimiz gibi süt, yumurta vs.yi birazda ucuz satarak askerlerle ahbaplık kurmuştu. Burada olduğu süre içinde Kara Ahmet’in evinde baskın planları hazırlandı. Hatta Hamdi Bey bir gece buraya geldi. Kara Ahmet’in evinde toplantı yaptı.”¹⁸

Gelibolu’da Müstahkem Mevki Kumandanı Halid Bey ile de görüşen Dramalı Rıza Bey, kumandanı ikna ederek yapacakları baskın işinde kendilerine yardımcı olmasını sağlamıştı¹⁹.

Dramalı Rıza Bey baskın için gereken bütün bilgi ve istihbarata ulaştıktan sonra Biga’ya geri döndü. Dramalı Rıza ve Hamdi Beyler, toplanılan bilgi ve istihbaratı değerlendirip,

16 Su, age., s.139; Bebek, age., s.56; İlgürel, a.g.e, s.180.

17 Özalp, age., s. 90.

18 Öztürk, age., s.113-114. Zühtü Güven’de aynı konuda

“Evvvela Dramalı Rıza Bey, Umurbey Nahiye Müdürü Reşadeddin Bey’le birlikte Lapseki’den Gelibolu’ya geçti.oralarda bir çiftlikte bulunan hemşerileriyle görüştü. Cephaneliğin girdisini çıktısını, subay ve erlerin yatıp kalktukları yeri görmek ve öğrenmek imkânlarını araştırıyorlardı. Köylüler bu cephanelikteki subaylara her zaman tavuk, yumurta ve meyve gibi şeyler satıyorlardı. Rıza Bey’de yanına bir arkadaş alıyor, eski köylü elbisesi ile sepetlerine yumurta ve tavuk koyuyorlar; önüne bir eşek katarak gidiyorlar.

Rıza Bey birazda ucuz vermek suretiyle Fransızlarla ahbaplığı ilerletiyor ve her gidişinde yanına bir arkadaşını alarak hepsine cephaneliği ve nöbetçi mahallerini, erat koğuşunu, subay odalarını gösteriyor.” Bkz. Zühtü Güven, age., s. 34-35.

19 Bu konuda Kamil Su “Dramalı Rıza Bey ayrıca Müstahkem Mevkii Komutanı Miralay(Albay) Halit Bey’le anlaştı. Onu yapacakları bu baskın işinde kendilerine yardımda bulunmaya ikna etti.” şeklinde bir malumat vermektedir.Su, age., s.140.

baskının nasıl yapılacağı hususunda bir plan hazırladılar. Baskınla ilgili olarak hazırlanan plan, gizli bir şifre ile Miralay Kazım Bey'e de bildirildi. Baskınla ilgili diğer hazırlıklar da tamamlandıktan sonra Hamdi Bey ve baskına iştirak edecek başta Dramalı Rıza Bey olmak üzere diğerleri Biga'dan ayrılarak 18 Ocak 1920 tarihinde Lapseki'ye geldiler. Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Lapseki'ye gelirken, diğer yakın arkadaşlarından Kani Bey'i de Biga'da bırakmışlardı. Hamdi Bey Lapseki'de kaldı ve burada Belediye'de misafir edildi. Köprülü Hamdi Bey Lapseki'de kaldığı sürede Mülkiye'den arkadaşı olan kaymakam Hasan Basri Bey'i ziyaret etti. Bilahare de Lapseki Kuva-yı Milliyesinin önde gelen isimlerinden olan Hancı Lütfi Bey ve İbrahim Ağa gibi hatırı sayılır kişilerle görüştü. Bu isimler Akbaş Cephaneliği'ne yapılacak baskın konusunda yöre halkını motive ederek, harekete geçirmeye çalışıyorlardı. Bilhassa Lapseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelesinde ne kadar kayık, mavnalı ve motor varsa Umurbey iskelesine sevk ettiriyorlardı²⁰.

18 Ocak 1920'de Köprülü Hamdi Bey ile Lapseki'ye gelen Dramalı Rıza Bey ertesi günü yani 19 Ocak'ta Lapseki'den ayrıldı. Yanında çok güvendiği kendi müfrezesinden bir grup vardı. Dramalı Rıza Bey ve 30 civarındaki müfreze elemanı, 19 Ocak günü Bergos'a (Umurbey'e) gelerek, burada tekrar Bucak Müdürü olan Reşadeddin Bey ile irtibat tesis etmeye çalıştı.

Dramalı Rıza Bey Bergos'ta (Umurbey) bucak müdürü Reşadeddin Bey'i makamında bulamamıştı.. Çünkü Reşadeddin Bey bir soruşturma için Okçular köyüne gitmişti. Bunun üzerine Dramalı Rıza Bey Mecid adındaki Karakol komutanını yanına çağırarak, ona bucağa geliş nedenini ve akşamada Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı Hamdi Bey'in Bergos'a geleceğini söyledi. Dramalı Rıza Bey karakol komutanından derhal Bergos bucak müdürü Reşadeddin Bey ile telefonla görüşmesini ve akşama Hamdi Bey'in Bergos'a geleceği haberinin kendisine iletilmesini istedi. Dramalı Rıza'nın bu talebi üzerine Karakol komutanı Okçular köyünü telefonla arayarak bucak müdürü Reşadeddin Bey'i bulmuş ve ona Dramalı Rıza Bey'in söylediklerini aktarmıştı²¹.

Dramalı Rıza Bey'in talimatıyla kendisine çekilen tezkere üzerine Bergos Bucak Müdürü Reşadeddin Bey hemen geri dönmüştü. Nitekim Bergos'a döndüğünde Dramalı Rıza Bey'in 30 adamıyla birlikte bucak merkezinde kendisini beklediğini gördü. Bu arada Dramalı Rıza Bey bucak müdürü Reşadeddin Bey'in Okçular köyünden dönüşünü beklerken dikkatleri başka yöne çekmek amacıyla Kara Hasan çetesinden olup da henüz yakalanamamış olan eşkıyalar hakkında soruşturma yapmaya başlamıştı. Karakol komutanı Mecid Bey'i karşısına alarak ondan Kara Hasan çetesinden Kürt Bekir ve arkadaşlarının nerede gizlendikleri hakkında bir takım sorular sormuştu. Aynı mahiyetteki soruları Bergos'a döndüğünde bucak müdürü Reşadeddin Bey'e de sormuştu. Dramalı Rıza Bey özellikle Kürt Bekir ve arkadaşları hakkında sorular sorarak, kendisinin ve adamlarının o bölgeye eşkıya takibi için geldikleri havadisinin yayılmasını ve özellikle Bergos'ta bunun duyulmasını sağlamaya çalışmaktaydı.

Dramalı Rıza Bey Bergos bucak müdürü Reşadeddin Bey'le yaptığı konuşma esnasında, Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı Hamdi Bey'in gece Bergos'a geleceğini bildirdi ve ona göre hazırlık yapılmasını istedi. Gerçekten de Aynı gün akşamı ise Hamdi Bey de Bergos'a geldi. Burada yapılan ve Reşadeddin Bey'in de katıldığı toplantıda baskın ile ilgili son hazırlıklar gözden geçirildi ve bazı kararlar alındı. Bu kararların başında baskının

20 Öztürk, age., s.116.

21 Bergos Karakol Kumandanı Mecid imzasıyla Bucak Müdürlüğü Reşadeddin Bey'e gayet müstacel ve mahrem kaydı ile 19 kânunusani 1336(1920) tarihinde gönderilen yazıda "*Şimdi Bergos'a Kuvâ-i Milliye takip Kumandanı geldiler; Akşama da Kuvâ-i Milliye'nin Umum Kumandanı Hamdi Bey Bergos'a gelecektir.Kürt Bekir ve rüfekasının ne tarafa gittiğini sual ediyorlar; bendeniz gereken tafsilatı verdim*" denilerek Dramalı Rıza Bey'in Bergos'a geldiği bildiriliyordu. BOA BEO No: 346145 Ayrıca bkz. Su, age, s.223, belge No:8.

halktan gizlenmesine ve kendilerinin Kara Hasan çetesine mensup eşkiyayı takip için burada buldukları yönünde halka duyuruda bulunulması gelmekteydi²².

Gerçektende Bergos Müdürü Reşadeddin Beyin bilahare İstanbul'a bildirdiği şekliyle bu konu şöyle izah ediliyordu:

“19 Kanûn-ı sâni 36 tarihine müsadif Pazartesi günü beray-i tahkik Okcular karyesine gitmiş idim. Orada iken, leffen takdim kılınıp(1) numara vazolunan pusulayı Bergos karakol kumandanı'ndan alır almaz nahiyeye merkezine geldiğimde Kuvâ-yı Milliye Takip Kumandanı olduğunu söyleyen Dramalı Rıza Bey'in otuz nefer maiyetiyle geldiğini gördüm. Mumaiyleh ile görüştüğümde Biga'daki Kara Hasan çetesinden firar eden bir çok eşhâsı takip ve derdest etmek üzere geldiğini söyledi. Yevm-i mezkûr akşamı alaturka birde Kuva-yı Milliye'nin Kumandan-ı Umûmîsi olduğunu öğrendiğim Hamdi Bey de geldi. Nahiyenin etrafında Kara Hasan çetesinden firar eden eşhâsı Kuvâ-yı Milliye'ye mensup efrat ile takip ve derdest edeceğini ve nahiyenin bütün civarında cevelân edeceğinden halkın beyhude yere heyecana düşmemesini herkese söylemekliğimi tebliğ etti. O gece Bergos'ta kaldılar. Ertesi günü bu kuvvet Bergos'tan müfareket etti...”²³

Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Bey ile beraberlerindeki diğer kişiler Akbaş Cephaneliği'ne yapılacak baskın hareketi için merkez olarak seçtikleri Lapseki'ye geri döndüler Köprülü Hamdi Bey ve beraberindekiler Lapseki'de üç gün kaldılar. Yine Lapseki'de de Kara Hasan çetesine mensup olanları yakalamak ve aynı zamanda halka eşkiya takibi için geldikleri imajını verebilmek için etrafa küçük takip müfrezeleri gönderdiler.

Diğer taraftan Köprülü Hamdi Bey tarafından esas olarak Akbaş Cephaneliğini basma göreviyle görevlendirilen Dramalı Rıza Bey ve arkadaşları, Lapseki'den ayrılmışlar ve gizlice karşı tarafa yani Gelibolu yakasına geçmişlerdi. Artık Dramalı Rıza Bey baskınla ilgili olarak son hazırlıklarını yapmakla meşguldü.

Lapseki'de bulunan Köprülü Hamdi Bey'de Gelibolu'ya geçen ve baskınla ilgili son hazırlıkları yapmakla meşgul olan Dramalı Rıza'ya yapılacak baskında yardımcı olacak kişi sayısını artırma çabaları içerisinde girmişti. Baskın esnasında Dramalı Rıza Bey'in eli kolu olacak bu insanlar hazırlanan planlar çerçevesinde farklı yol ve yöntemlerle Gelibolu'ya Akbaş'a gönderilmeye başlanmıştı.

Bu çerçeve içerisinde Köprülü Hamdi Bey Lapseki kaymakamının dışında buradaki jandarma kumandanı ve şube başkanları ile görüşerek, onların da bu baskın hareketi konusunda desteklerini almış ve onlarla anlaşmıştı. Hazırlanan plan gereğince Köprülü Hamdi Bey'in iki güvenilir adamı asker kaçağı oldukları gerekçesiyle yakalanacak ve bunlar Gelibolu Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na sevk edileceklerdi. Akbaş Cephaneliğine yapılacak baskın hareketinden haberdar olan ve bu konuda Dramalı Rıza Bey ile de görüşmüş olan Kumandan Halit Bey, yine plan gereği bu iki asker kaçağını Akbaş'taki kumandanı olan binbaşıya gönderilecekti. Gerçekten de Köprülü Hamdi Bey'in iki gözü pek ve cesur adamı plan gereği jandarmalar tarafından yakalanmış ve bilahare şube başkanına teslim edilmişlerdi. Şube başkanı da vakit geçirmeden sözde asker kaçağı olan bu iki kişiyi Gelibolu Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na göndermişti. Kumandan Halit Bey'de bu iki asker kaçağını Akbaş cephaneliği'ne sevk etmişti. Akbaş'taki askeri birliklerin kumandanlığını da Bahri Bey adında bir binbaşı yürütmekteydi. Bahri Bey, sorguya çektiği bu iki asker kaçağına itimat ederek, beklenildiği gibi onları Akbaş cephaneliği'nde

22 “Hamdi bey hiç vakit kaybetmeden, baskında görev alacak arkadaşlarını seçti ve hemen Lapseki'ye hareket edildi. Etraf casus dolu idi. Onun bu hareketi Çanakkale ve Gelibolu'da bulunan İtilaf devletleri makamlarına hemen haber verilebilirdi. Bu makamları kuşkulandırmamak için Biga'dan ayrılışa, Kara Hasan çetesinden kaçıp kurtulanların izlenmesi süsü verildi. Kasabada böyle bir haberin yayılması sağlandığı gibi yol boyunca da rastladıkları herkese bu izleme işinden bahsedildi.” Bu bilgi için bkz. Su, age., s.140.

23 BOA BEO No: 346145 Ayrıca bkz. Su, age., s.224-225, Belge No:12.

görevlendirdi Bu olayın birkaç gün sonrasında da Köprülü Hamdi Bey'in adamlarından Yüzbaşı Davud Bey Akbaş'taki Türk muhafız birliğinin komutan yardımcılığı göreviyle cephaneliğe geldi²⁴.

Bilahare Akbaş'taki cephaneliğine yine Köprülü Hamdi Bey'in adamlarından yedi kişi daha asker kaçağı olarak yakalanıp, gönderilmişse de Akbaş'taki kumandan Binbaşı Bahri Bey, artık cephanelikte fazla askere gerek olmadığı mazeretiyle bunları kabul etmeyerek Ilgardere'ye göndermişti. Ilgardere'ye gönderilen Hamdi Bey'in bu adamları bilahare takım komutanı ile birlikte Yalova köyüne gitmişler ve orada bulunan Dramalı Rıza Bey'le görüşerek, ona olup biteni anlatmışlar ve bilahare de Ilgardere'ye dönmüşlerdi²⁵.

Diğer taraftan Yalova köyünde bulunan Dramalı Rıza Bey'de boş durmuyordu. Biga'ya geldikleri zaman Hamdi Bey'e yardımcı olmuş olan Rahman Ağa vasıtasıyla, Gelibolu bölgesinde bulunan Tahir çetesi ile ilişki kurmuştu. Dramalı Rıza Bey, çete reisi olan Tahir'den on beş kişilik kuvvetiyle kendisine yardımcı olacağı sözünü almıştı. Çete reisi Tahir, Yalova köylülerinin cephaneliğin taşınması için verecekleri elemanları organize edecek, bir anlamda cephanelerin onlara taşıtırılmasından sorumlu olacaktı. Dramalı Rıza buradaki işlerini bitirdikten sonra tekrar Bergos'a geldi. Aynı günlerde Hamdi Bey'de Bergos'a geldi. Gerek Hamdi Bey ve gerekse Dramalı Rıza Bey Bergos'ta baskın gününe kadar kalmışlardı.

Bu arada yukarıda da değindiğimiz gibi İstanbul'da Galatalı Şevket Bey vasıtasıyla Çanakkale Mütareke Komisyonu'ndan temin edilen Bolayır motoru da Bergos'a geldi. Yine Lapseki'den ve diğer bölgelerden temin edilen kayık, motor ve mavnalar da Bergos iskelesinde toplandılar²⁶. Bütün bu kayık, motor ve mavnalar Bolayır motoruna bağlandı. Yine Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Bey Akbaş cephaneliğine yapılacak baskın gününe kadar Bergos'ta çok sıkı tedbirler almışlardı. Nitekim Bergos Bucak Müdürü Reşadeddin Bey Lapseki kaymakamlığına durumu şöyle anlatıyordu²⁷:

“Biga'dan firar eden Kara Hasan çetesine mensup eşhas-ı malûmeyi derdest ve takip ve taharri etmek üzere 23 Kanun-ı sâni'de merkez nahiyeye gelen Kuvâ-yı Milliye Kumandan-ı Umumisi Hamdi Beyefendi ile Takip Kumandanı Rıza Bey muntıkam dahilinde beş günden beri sıkı ve şedîd bir inzibat tesis ederek firarilerin bir kısmını derdest eylediği ve birisinin de memeyyiten istisâl eylediği anlaşılmış ve keyfiyet fırsat buldukça arz edilmişti. Bu hal bu vechile devam etmekte ike müşar-ı mumaileyh hazeratının hafiyen icra eyledikleri tertip ile akbaş'a geçilerek oradaki cephaneliklerden bir çok silah ve cephane aldıktan sonra yine iskelemize avdet ettikleri ve köylülerden tedarik eyledikleri araba, deve, hayvan ve saire ile mezkûr esliha ve cephaneyi bugün nahiyemizden ileriye taşıdıkları ve elyevm üzerimde vali tehdidin devam etmekte olduğu beray-ı malûmat maruzdur 27 kanun-ı sâni 1336(1920)”

Görüleceği üzere Akbaş cephaneliğine yapılacak baskın öncesinde her şey ayarlanmış, her şey düşünülmüştü. Öncelikle yapılacak baskının halktan gizlenmesi için Bergos'a gelen kuvvetlerin Kara Hasan çetesine mensup eşkiyayı takip ve yakalayacağı duyurulmuştu. Bilahare Bergos'tan ayrılan Dramalı Rıza Bey baskına katılacak arkadaşları ile birlikte gizlice Gelibolu yakasına geçmiş ve burada baskın ile ilgili son hazırlıklarını tamamlamıştı. Lapseki'ye geri dönen Hamdi Bey ise Lapseki Jandarma komutanı ve Şube Başkanı ile görüşerek silahların taşınması için kayık ve motor temin etmeye çalışmıştı²⁸. Diğer taraftan

24 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu, s. 268.; Su, age., s.144. Bu olayı hikayemsi bir şekilde geniş olarak anlatımı için bkz. Kozanoğlu, age., s.78-81.

25 Su, age., s.144-145.

26 “Lapseki'de milli örgütün başında bulunan hancı Lütfi Bey, kafadarı İbrahim Ağa gibi hatırı sayılır ve vatansever adamlar vardı. Bunlar içten içe o muhit efkâr-ı umumiyesini hazırlıyorlardı. İşte şimdi de Lapseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelesinde ne kadar kayık, mavna ve motor varsa Umurbey iskelesine sevk ediyorlardı.” Bu bilgi için bkz. Güven, age., s. 35.

27 BOA BEO No: 346145 ;Ayrıca bkz. Su, age., s.223, Belge No:9.

28 Daha geniş bilgi için bkz. Su, age., s.140-141.

İstanbul Boğaz Kumandanı Galatalı Şevket Bey vasıtası ile baskın sonrası silahların taşınmasında kullanılmak üzere “Bolayır” isimli bir de vapur temin edilmişti²⁹. Dramalı Rıza Bey ise, baskın sonrası cephanelikteki silah ve teçhizatın taşınması işinde yardım edecek kişileri ayarlamıştı³⁰.

Akbaş Cephaneliğinin Basılması ve Silahların Nakledilmesi

Nihayet bütün hazırlıklar tamamlanmış ve 26/27 Ocak gecesi Akbaş cephaneliği baskını başlatılmıştı. Baskınla ilgili her ayrıntıyı inceden inceye düşünen Dramalı Rıza Bey, hiçbir aksamaya meydan vermeksizin başarılı bir şekilde baskını gerçekleştirmişti. Baskına bizzat katılan Dramalı Rıza Bey, yanına aldığı becerikli ve cesur arkadaşları ile cephaneliğe girmiş ve cephaneliği koruyan nöbetçileri etkisiz hale getirmişti. Daha sonra da Fransız askerlerinin bulunduğu koğuş basılmış ve hiçbir çatışmaya meydan verilmeksizin, bütün Fransız subay ve askerleri etkisiz hale getirilmişti³¹.

Dramalı Rıza Bey ve beraberindeki 30 kadar cesur ve gözü pek yiğidin gerçekleştirdiği ve başarıyla sonuçlandırdığı bu baskın şöyle gelişmişti:

26 Ocak akşamı baskın için harekete geçilmişti. O gece Bergos'ta bulunan Hamdi Bey ve arkadaşları birden ortadan kaybolmuşlardı. Nitekim ertesi sabah gün doğmadan öncede dönmediler. Hamdi Bey'in maiyeti ile birlikte ortadan kaybolması Bergosluları meraklandırmıştı. Ancak Bergosluların Hamdi Bey ve arkadaşlarının nereye gittikleri ve ne yapmak istedikleri hakkında hiçbir bilgileri yoktu. Oysa Hamdi Bey ve arkadaşları Bergos iskelesine inmişlerdi. Hamdi Bey iskelede kalmıştı. Ancak otuz kadar Kuva-yı Milliyeci, motorlarla Gelibolu yarımadasına hareket ettiler. Bunlar gerek baskın esnasında gerekse baskından sonra silah ve cephanenin kayık ve motorlara yüklenmesi esnasında Dramalı Rıza'ya yardımcı olacaklardı.

Baskının yapıldığı gece oldukça soğuktu. Hava kapalı ve rüzgârlıydı. Bergos'tan Gelibolu'ya motorlarla geçmekte olan bu insanlar için en büyük tehlike motorlarının İtilaf Devletleri devriye gemilerine rastlamasıydı. Çok şükür ki böyle bir olumsuzlukla karşılaşmadan bu cesur ve gözüpek insanlar, karşı kıyıya yani Dramalı Rıza'ya ulaşmışlardı.

Dramalı Rıza Bey ve beraberindekiler de büyük bir heyecanla Bergos'tan gelecekleri beklemekteydiler. Dramalı Rıza Bey kazasız belasız bir şekilde Köprülü Hamdi Bey'in gönderdiği kişilerin kendisine ulaşmalarıyla, büyük ölçüde rahatlamıştı. Artık şimdi herkesi baskınla ilgili bir heyecan ve telaş sarmıştı.

Ancak geçmişinde çok önemli ve büyük görevlerin üstesinden gelmiş bir komitacı, bir teşkilât-ı mahsusa üyesi ve bir müfreze kumandanı olarak Dramalı Rıza Bey'de en küçük bir telaş emaresi bile gözükmüyordu. Çünkü o bu baskın için her şeyi inceden inceye düşünmüştü.

Dramalı Rıza Bey gecenin karanlığından yararlanarak yanına aldığı en becerikli arkadaşlarıyla cephaneliğe doğru yola çıktı. Yanındaki adamlarından bir kısmını yolları

29 Dramalı Rıza Bey'in Akbaş bölgesinde yaptığı keşif ve inceleme gezisinin akabinde hamdi bey'le hazırladıkları plan 61.Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey'e bildirilmişti. O esnada 14. Kolordu Kumandanlığına da vekâlet etmekte olan 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey İstanbul'da Bahr-i Sefid ve Boğaz Kumandanı Galatalı Şevket Bey'e bir telgraf göndererek ondan “*Lapseki ve Karabiga civarında kalan kolorduya ait eşyanın Bandırma'ya nakli için bir motor gönderilmesini ve motor kaptanının da Lapseki'de kendisi tarafından gönderilecek memurun, kendisine vereceği emre göre hareket etmesi lüzumunun tebliğini*” rica etti. Esasında böyle bir eşya mevcut değildi. Lapseki'de bulunacak memur ise kolordunun bir subayı kıyafetine girecek olan hamdi Bey olacaktı. Albay Galatalı Şevket Bey durumdan haberdardı. Bu hazırlanan planın bir parçasıydı. Bu bilgi için bkz. Özalp, age., s. 90 ve ayrıca bkz.**Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu.**, s.267.

30 Dramalı Rıza Bey, Biga'ya gelişi sırasında Hamdi Beye yardım etmiş olan Rahman Ağa aracılığı ile, Gelibolu yöresinde dolaşan Tahir çetesi ile ilişki kurmuş ve ondan on beş kişilik çetesi ile yardım edeceği sözünü almıştı. Yalova köylülerinden sağlanacak kişiler de Tahir çetesi ile beraber silahların taşınmasına yardım edeceklerdi. Kozanoğlu, age., s.82.

31 Kozanoğlu, age., s.83.

tutmak, telefon hatlarını kesmek üzere Gelibolu ve Ecabat yönlerine gönderdi. Birkaç arkadaşını da Gazi Fazıl Baba türbesinin bulunduğu yere gönderdi. Burada cephaneliği korumakla görevli Türk subaylarının bulunduğu barakayı muhasara ettirdi. Diğer taraftan Akbaş'taki Türk kumandanı Binbaşı Bahri Bey o gün Gelibolu kasabasına gitmişti. Dramalı Rıza Bey'in Gelibolu istikametine gönderdiği adamları, binbaşığı Akbaş'a dönerken yolda tutuklayacaklardı³².

Dramalı Rıza Bey ve kendisinin belirlediği cesur ve gözüpek adamı sessizce cephanelik alanına girdiler. Dramalı Rıza Bey ve adamları cephaneliğin yollarını ve nöbetçilerin bulunduğu yerleri ezbere biliyorlardı. Önce cephaneliği koruyan dışarıdaki nöbetçileri seslerini dahi çıkarmalarına meydan vermeden etkisiz hale getirip, ellerinden silahlarını aldılar ve tutukladılar. Arkasından Senegalli Fransız askerlerinin bulunduğu koğuşa baskın yapıldı. Har şeyden habersiz bir şekilde uyumakta olan bu askerlerde etkisiz hale getirildiler. Baskın o kadar ani ve sessiz yapılıyordu ki Fransız askerleri karşı koyacak zamanı bile bulamamışlardı. Koğuştaki yatmakta olan bütün Senagalli askerler teslim oldular³³.

Dramalı Rıza Bey, Akbaş Cephaneliği'ne yapılan baskın hareketini büyük bir başarıyla gerçekleştirmişti. Üstelik tek bir silah atılmaksızın ve kan dökülmeksizin bu baskın başarıyla sonuçlandırılmıştı. Dramalı Rıza Bey cephaneliği ele geçirdikten sonra hiç vakit kaybetmek istemiyordu. Hemen cephanelikteki depoların kapıları açılarak, seri bir şekilde cephane ve silahların taşınmasına çalışıldı. Özellikle Dramalı Rıza'nın cephane ve silahların taşınması için görevlendirdiği çeteci Tahir ve çetesinin mensuplarının çabalarıyla civar köylerden iki yüze yakın köylü toplanmıştı. İşte bu köylüler vasıtasıyla taşıma işi oldukça seri bir şekilde yapılıyordu. Sayıları iki yüze yaklaşan bu kalabalık cephanelik ile kıyı arasında durmadan gidip geliyordu. Kozanoğlu'na göre depoların boşaltılması ve silah ve cephanenin kıyıya nakledilmesi işinde, baskın günü cephanelikte görevli Türk muhafızlarında katılmışlardı³⁴. Gerçekten de elbirliği içerisinde cephanelikteki silahlar gece yarısından önce taşınmış ve depolar boşaltılmıştı.

Dramalı Rıza Bey cephanelikteki silah ve cephanelerin tamamen taşınması bittikten sonra, daha önce kararlaştırıldığı üzere Bergos'ta bekleyen Hamdi Bey'e ateşle işaret vermek suretiyle haber verdi³⁵. Dramalı Rıza Bey'in yaktığı bu ışık her şeyin başarıyla yapıldığını bir ifadesi idi, yani Dramalı Rıza Bey bu ateşle Hamdi Bey'e zaferini müjdeliyordu. Bergos'ta büyük bir heyecan içerisinde Akbaş'tan gelecek haberi bekleyen Köprülü Hamdi Bey, Dramalı Rıza'nın her şeyin başarıyla gerçekleştiğini müjdeleyen ateşi üzerine, hemen Bolayır motorunun kaptanını, beraberindeki kayık ve mavna gibi bütün deniz araçlarını karşı kıyıya, yani Akbaş'a Dramalı Rıza Bey'e gönderdi.

Diğer taraftan yine Bergos'ta da büyük bir hareketlilik yaşanıyordu. Bergos ve civardaki köylerden toplanan çeşitli arabalar sürekli olarak kıyıya yönlendiriliyordu. Bergos iskelesinde neredeyse yüzlerce araç toplanmıştı. Bergos'taki bu hareketlilik elbette ki dikkat çekiyordu. Bergoslular, karanlıkta adeta bir insan seli misali kıyıya doğru giden bu kalabalığa bir anlam vermeye çalışmaktaydı. Ancak Köprülü Hamdi Bey'in Bergos'ta aldığı

32 Kozanoğlu, age., s.83.

33 Kozanoğlu Akbaş cephaneliği'nde buluna Senagalli Fransız askerlerinin 19 kişi olduğunu ve ayrıca bir de Fransız başçavuş'u olduğunu belirtmektedir. Bkz. Kozanoğlu, age., s. 84. Güven i ise "Fransız subay ve erleri" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bkz. Güven, age., s. 35.

34 Akbaş'taki muhafız Türklerin sayısının 25 kişi civarında olduğunu söyleyen Kozanoğlu, bu askerlerin önce bir barakaya kapatıldıklarını ancak bunların depo kapaklarının kırılarak, cephanelerin kayıklara taşındığını gördüklerinde vaziyeti anlayarak kendilerinin serbest bırakılmasını, şayet serbest kalırlarsa canla başla çalışarak bu cephanelerin milli kuvvetlere geçmesi için taşıyacaklarını beyan etmiştir. Bkz. Kozanoğlu, age., s. 84.

35 Hasan İzzettin Dinamo Kutsal İsyân adlı eserinde bu olayı şöyle anlatmaktadır:

"Artık bütün Akbaş cephaneliği Dramalı Ali Rıza Bey'in(Dramalı Rıza Bey) elinde idi. Hemen sarı meşin çantasından çıkardığı hava fişengini biraz ötede kumlar üzerinde şırıpdanıp, duran Boğaz sularının karanlığına doğru fırlattı. Mavi ışık fiskiyeleri serpen fişenk bir süre havada yanarak gürlütle ile Adalar denizine doğru akıp giden mosmor suların üzerine döküldü. Anadolu yakasında Köprülü hamdi bey'in arkadaşları sonsuz bir merak ve sabırsızlık içinde verilecek işareti beklerken karanlıklar içinde tatlı bir müjde gibi yükselen ışığı gördü." Bkz. Dinamo, age., C. V, s. 559-560.

çok sıkı önlemler sayesinde hiçbir aksiliğin meydana gelmediği görülmüyordu. Gerçekten de Bergos bucağına giriş ve çıkışlar kontrol altına alınmış, telefon ve telgraf merkezi tutulmuş, yollar kesilmişti. Bir anlamda Lapseki ve Çanakkale ile bütün bağlantılar kesilmişti.

Dramalı Rıza Bey, Köprülü Hamdi Bey'in Bergos'ten gönderdiği Bolayır motoru ile bu motor beraberinde gelen çok sayıda mavnaya ve kayıklara vakit geçirmeden Akbaş cephaneliği'nden alınan silah ve cephaneleri yükletmeye başlamıştı. Silah ve cephaneye yüklenen kayık ve mavnalar vakit geçirilmeksizin hemen geri gönderiliyordu. Böylece sevkiyatın seri bir şekilde yapılmasına özen gösteriliyordu. Nihayet gecenin ilerleyen saatlerinde kıyıya taşınan bütün silah ve cephaneler kayık ve mavnalara yüklenmişti. Yüklenen bütün bu kayık ve mavnalar Bolayır motorunun yedeğinde Bergos iskelesine doğru hareket etmişti.

Dramalı Rıza Bey'in önderliğinde gerçekleşen Akbaş cephaneliği baskınına katılmış olan Yalova köyünden bir şahsın anlatımlarıyla o gece olanlar şöyleydi:

“Yalova köyünün koruyucusu Ömer enişte bize bir geliş geldi:

Hüseyin çabuk ol! Bütün köy Akbaş'a gidiyor, sen de davran dedi.

Vakit yatsı namazı zamanı idi. Ezan belki okundu belki okunacaktı. Yolda gördüm ki, akın akın halk, büyük bir sessizlik içinde Akbaş'a ilerliyordu. Orada anladım ki, civar köylerden de gelenler çoktu. Hiçbir çıt sesi çıkarılmıyor, sigara içilmiyordu. Bizi buraya toplayan ve getiren Tahir Çetesi idi. Biz cephaneliklere 100–150 metre mesafede derenin içinde veya orman içinde gizleniyorduk. Karanlığa rağmen Akbaş kalesini görebiliyorduk. O gece bir soğuk ki, tüü desen yere düşmeyecek, donacak derecede soğuktu. Bu arada biz, heyecandan mı, soğuktan mı, bilemiyorum titriyorduk. Yalnız Karnebeli Recep, köyümüzden Osman Çavuş ve Bektaş Ömer'i telefon tellerini kesmeye gönderdiler. Orada tahminen iki saate yakın bekledik. Ondan sonra bizlere bir işaret verildi ve yavaş yavaş kendimizi göstermemeye çalışarak kaleye sokulmaya başladık. Tabii bu arada bizim önümüzde bazı kısık kısık sesler ve boğuşmalar oldu. Meğer o zaman nöbetçiler etkisiz hale getirilmişti. Oradan koğuşlara girildi. Senegalli askerlerin bir kısmı uyumuş, bir kısmı uyumamıştı. Velhasıl orada olanların hepsinin elleri, gözleri ve ağızları bağlandı. Ondan sonra Ali Rıza Bey, ateş yakarak karşıya işaret verdi. Bir süre sonra bir istimbot kayıkları getirdi. İstimbot'dan çıkanların biri: “Allah rızası ve milletimiz için bu silahları taşıyacağız.” Dedi. Millet taşımaya öyle başladı ki; sanki arı oğlu gibi gidilip, geliniyordu. Ben depoda idim ve gelenlere silahları veriyordum. Taşıyanların kollarına kaç tane asabilirsek o kadar alıp gidiyorlar ve kayıklara bırakıyorlardı. Taşınan Rus silahı ve mermisi idi. Ne yazık ki, hepsini alamadılar. Yalnız giderlerken içlerinden birisi bize dedi ki; bu silahları burada bırakmayın, alın orma içlerine saklayın, giderlerken Senegalli askerleri de götürdüler. Ertesi gün her halde olay duyuldu. Her yer Fransız askeri ile doldu. Bizlere bir şey yapmadılar, soygunu Anadolu'dan gelenler yaptı diye.”³⁶

Akbaş cephaneliği baskını büyük bir başarıyla gerçekleştiren ve cephanelikteki silah ve cephanelerin büyük bir kısmını almayı başaran Dramalı Rıza Bey kayık ve mavnaların da yükletilmesini sağladıktan sonra, silahları cephanelikten kıyıya ve dolayısıyla kayık ve mavnalara taşıyan köylülere teşekkür etmiş ve onları geldikleri yerlere göndermişti. Bilahare Dramalı Rıza Bey, Akbaş'taki silah ve cephaneye depolarında kalan silahları ve cephaneyi beklemek üzere bir kaç muhafızı orada bırakmıştı. Ayrıca beraberlerine cephanelikte esir ettikleri Fransız başçavuşu ile Senegalli askerleri de almışlardı. Yine cephanelikte görev yapan Binbaşı Bahri Bey, Teğmen Hulusi ve Osman Beyler de Bolayır

36 Öztürk, age., s.123-124.

motoruna alınmışlardı³⁷. Dramalı Rıza Bey’i dönüş yolculuğunda en çok tedirgin eden şey “acaba İngiliz devriye gemilerine rastlar mıyız” kaygısıydı. Çok şükür ki böyle bir şey yaşanmamış ve silah ve cephane yüklü bütün kayık ve mavnalar salimen karşı kıyıya yani Bergos iskelesine ulaşmıştı.

Dramalı Rıza Bey’in de içinde bulunduğu Bolayır motoru tan yeri ağarmadan Bergos iskelesine yanaşmıştı. Bu arada yukarıda da değindiğimiz gibi Bergos iskelesinde harbi umumi’den bu yana görülmeyen bir hareketlilik ve canlılık vardı. Görünen manzara suydü; Akbaş’tan getirilen silah ve cephanelerin yüklü olduğu kayık ve mavnalar yüklerini boşaltır boşaltmaz geldikleri yerlere dönmek üzere iskeleden ayrılıyorlardı. Boşaltılan bir kayık veya mavnanın yerine hemen yüklü başka bir mavna ve kayık yanaşıyordu. Diğer taraftan gelen kayık ve mavnalardan kucaklarda ve sırtlarda taşınan silah ve cephaneler önce iskeleye getiriliyor, oradan da iskelede bekleyen kara taşıtlarına yükletiliyordu.

Başta Köprülü Hamdi Bey ve özellikle de Dramalı Rıza Bey olmak üzere orada bulunan bütün Kuva-yı Milliyecilerin yüzü gülüyor, büyük bir iş başarmanın gururunu ve sevincini yaşıyorlardı. İskelede bekleyip te yükünü alan araçlar bekletilmeksizin kafileler halinde yola çıkarılıyordu. Bu kafileleri korumak için de silahlı Kuva-yı Milliyeciler görevlendirilmişti. Bergos iskelesindeki bu hareketlilik sabaha kadar devam etmişti. Silah ve cephane yüklü araçlar Bergos iskelesinden ayrıldıktan sonra Lapseki yoluna yönelmişler bir süre bu yönde gittikten sonra bu yoldan sapıp Beybaş, Hacıkelenler köylerini geçerek Balcılar’a gelmişler ve yüklerini burada boşaltmışlardı. Bu silah ve cephaneler bilahare Balcılar’dan da alınarak Çan’a oradan da Yenice köyüne taşınmıştı. Bu taşıma işinde ise o civarda sakin olan Yörüklerden yararlanmıştı.

Baskın olayını ve sonrasında silah ve cephanenin Bergos’tan iç kısımlara nakledilmesini Kala-i Sultaniye (Çanakkale) Mutasarrıflığına bir raporla bildiren Bergos Bucak Müdürü Reşadeddin Bey “gayet acele ve mahrem” kaydıyla bu olayı şu cümlelerle anlatıyordu:

“19 Kânun-ı sâni 36 tarihine müsadif Pazartesi günü beray-i tahkik Okçular karyesine gitmiş idim. Orada iken leffen takdim kılınan (1) numara vazolunan pusulayı Bergos karakol kumandanından alır almaz nahiyе merkezine geldiğimde Kuvâ-yı Milliye takip Kumandanı olduğunu söyleyen Dramalı Rıza Bey’in otuz nefer maiyetiyle geldiğini gördüm. Mumaileyh ile görüştüğümde Biga’daki Kara Hasan çetesinden firar eden birçok eşhası takip ve derdest etmek üzere geldiğini söyledi. Yevm-i mezkûr akşamı alaturka birde Kuvâ-yı Milliye’nin Kumandan-ı umumisi olduğunu öğrendiğimiz Hamdi Bey de geldi. Nahiyenin etrafında Kara Hasan çetesinden firar eden eşhası Kuvâ-yı Milliye’ye mensup efrat ile takip ve derdest edeceğine ve nahiyenin bütün civarında cevelân edeceğinden halkın beyhude yere heyecana düşmemesini herkese söylemekliğimi tebliğ etti. O gece Bergos’ta kaldılar. Ertesi günü bu kuvvet Bergos’tan müfareket etti. Bilâhire Lapseki’yi merkez ittihat ettiklerini öğrendik. 23 Kânun-ı sâni’de Umum kumandan Hamdi Bey bütün kuvveti ile tekrar Bergos’a geldi. Bu kuvvet 23 Kânun-ı sâni’den bil ibtidar 29 Kânun-ı Sâni’ye kadar etraftan gelmek suretiyle tezayüd ve ifadeye nazaran firari takibi için tezyit edilen kuvvetin faaliyeti dâhil ve hariç nahiyede tazyik ve şiddet husule getirdi. Aynı zamanda bütün nahiyе ahalisinin şهادetiyle mertebe-i sübuta vasıl olacağı veçhile üzerimde bu kuvvetin türlü tehdidi ve cebir ve ünף ve şiddet ve ikrahı bütün manası ile cereyan ediyor idi. 26/27 Kânun-ı sâni gecesi civarımız köyler ile merkez nahiyenin büyük küçük insanları ve vesait-i nakliyeden madud olan bilcümle hayvanat ve arabaları Kuvâ-yı Milliye’nin tekmil efradı tarafından zorla toplattırılarak geceleyin merkez nahiyeden Bergos iskelesi istikametine sevkolundu. Nisfileylden sonra iskele istikametine sevk olunan halk arabalarını, hayvanlarını vaz ve sardıkları cephanе ve Rus tüfeklerini merkezi meçhul

37 Su, age., s.150.

bir semte doğru nahiyeden geçirmek suretiyle Kânun-ı sâni'nin yirmiyedinci günü zevaline kadar Kuvâ-yı Milliye'nin müsellağ efradı muhafazasında naklşettiler. Merkezden mezkûr gece gaybubet eden Umum Kumandan Hamdi Beyefendi zevalde tekrar maiyetiyle birlikte merkezimize avdet eyledi. Çoktan beri işlemeyen telefonumuz Lapseki ile muharebeye başlandığını Hamdi Bey'in hükûmetteki yazıhanemin üstünde bulunan telefon makinesinden görüştüğünü istidlâl ve müşahade ederek fırsat bulduğum hengâmda(2) numaralı vaz ve sureti takdim kılınan arizamı telefonla Lapseki Kaymakamlığına muhtasaran yazdım. 27/28 Kânun-ı sâni gecesi ve Kuvâ-yı Milliye'ye merbut olduğu söylenen maruz külli kuvve-i müselleha kâmilen kasabacığımızda kaldı.(3) ve (4) numara vaz edilip yine sureti-musaddakaları rapten takdim kılınan ve asılları kaymakamlığa telefonla iş'ar olunan ahvali hadis oldu. Her taraftan telgraf tellerinin kırık bozuk olmasından dolayı hadise-i vakıayı ve alınacak vaziyeti arz ve tebliğ etmek üzere Lapseki'den Kale'ye imtidat eden telgraf hattının kırık bozuk olmasından naşi hadisenin arzında müşkülâta maruz kalan kaymakamımız telefonla vaki olan cevabında 23 Kânun-ı sâni'den beri fırsat buldukça kendilerine yazdığım ahvalin tamamını bir rapor ile makam-ı devletlerine arz etmeğimi ve ve miri mumailiğin ahval-i maruzeye karşı ne gibi tedabir ve vaziyet ittihaz etmesinin icap edeceğine emir buyurmanızı ilave eylemeğimi emrettiğinden iş bu mufassal raporum bit tanzim merbutatıyla maan huzur-u Samilerine arz ve takdim kılındı. 28/29 kânun-ı sani 1336''³⁸

Sonuç

Akbaş Cephaneliği'nin Dramalı Rıza Bey ve arkadaşlarınca basılarak, buradaki silah ve cephanelerin kayık ve mavnalarla Akbaş'tan Bergos iskelesine oradan da kara taşıtları vasıtasıyla daha iç kesimlere taşınması tamamlanmıştı. Bu büyük başarıyı hareketin sorumlusu olarak Köprülü Hamdi Bey aynı gün bir tel yazısı ile Balıkesir'de bulunan 61. Tümen Kumandanı Kazım Bey'e şu cümlelerle müjdelemişti:

*“Akbaş'taki cephaneliği basan arkadaşlarımız depoyu muhafaza eden Fransızları tutukladıktan ve haberleşme hatlarını kestikten sonra silahları tamamen, cephaneyi de kısmen, Fransız erlerini de beraber alarak karşı kıyılarına götürmüşlerdir. Evvelce sağladığımız araçlarla bu mühimmat tamamen içeriye gönderildikten sonra Fransız erlerini geri gönderdim.”*³⁹

Gerçektende Köprülü Hamdi Bey, silah ve cephanelerin Dramalı Rıza Bey'in kontrolü altında Bergos'tan uzaklaştırılması üzerine, Akbaş cephaneliği baskınında ele geçirilen Türk Binbaşı Bahri Bey ve Fransız subay ve askerlerini bir kayıkla Akbaş'a geri göndertmiştir. Bazı kaynaklarda Köprülü Hamdi Bey'in Fransız askerlerine kumandanlarına verilmek üzere bir de yazı yazdığını ve bu yazıda *“Muhafazanız altında bulunan silahlar aslında bizindir ve bize lâzımdır. Cephaneliği iki yüz kişi ile ben bastım. İçindekileri ben aldım. Askerlerinizin hiçbir kabahati yoktur. Kendilerinden aldığım bütün teçhizatı iade ederek onları nezdinize gönderiyorum”* ifadelerini kullandığı belirtilmiştir⁴⁰.

Köprülü Hamdi Bey'den Akbaş silah deposunun başarıyla boşaltılması haberini alan 61. Tümen Kumandanı Miralay Kazım Bey, bu haberi ertesi günü Ankara'da Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgrafla bildirdi⁴¹. 61. Tümen Kumandanı Miralay Kazım

38 BOA BEO Belge No: 346145;Su, age., s.224-225, Belge No:12. Bergos bucak müdürü Reşadeddin Bey'in hükûmete verdiği raporda, Dramalı Rıza Bey'le karşılaştığı zaman telaşa ve heyecana kapıldığını ve bilahare de Hamdi Bey ve adamlarının Bergos'ta kaldıkları sırada kendi üzerinde bir tehdit oluşturduklarını yazmaktadır. Oysa Bergos bucak müdürü Reşadeddin Bey, bu raporunu vermeden önce, baskın hakkında bilgi sahibi olmuş, hatta Kuvâ-yı Milliye'ler le birlikte baskın hazırlıklarına katılmıştı. Anlaşılan odur ki Bergos Bucak Müdürü Reşadeddin Bey Kuvâ-yı Milliyecilerle ilişkiyi gizlemek için hükümet makamlarına bu tarzda bir rapor vermek gereğini duymuştur. Bu değerlendirme için bkz. Su, age., s. 142.

39 Su, age.,s. 152.

40 Bu bilgi için bkz. Kozanoğlu, age., s. 90.

41 Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığı'na çekilen ve Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmesi istenilen şifrede şunlar yazılmıştı:

Bey'in bu haberi Ankara'da ve özellikle Ankara'ya henüz gelmiş olan Mustafa Kemal ve diğer Heyet-i Temsiliye üyeleri arasında büyük bir sevinç yaratmıştı. Bu haberden büyük bir memnuniyet duyan Heyet-i Temsiliye reisi Mustafa Kemal Paşa, Miralay Kazım Bey'in telgrafına karşılık vermiş ve yazdığı tel yazısında şöyle demişti:

“Balıkesir’de Fırka 61 Kumandanı Kazım Beyefendiye

C:28.1.1920

Köprülü Hamdi Bey’in fedakârane ve cesurane bir hareketle elde eylediği şayanı gıpta muvaffakiyetten mütehassıl teşekküratımızın mumaileyhe tebliğine delâlet buyurulmasını rica eder, böyle azim bir muvaffakiyete saik olan zatı biraderlerini tebrike şıtap eyleriz.

Ankara, 29.1.1920 Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal⁴²

Mustafa Kemal Paşa bu telgrafın yanı sıra Akbaş Cephaneliği başarısını bir genelge ile bütün Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyeleri ile askeri birliklere duyurdu. Akbaş baskını hadisesi farklı çevrelerde değişik etkiler yaratmıştır. Balıkesir ve çevresinde işgallere karşı silaha sarılarak harekete geçen Kuva-yı Milliyecileri büyük bir sevince boğmuştur. Diğer taraftan Çanakkale’deki resmi makamları ve onların bağlı bulunduğu İstanbul Hükümeti’ni ciddi olarak telaşlandırmıştır. İşgal makamları üzerindeki etkisi ise daha farklı bir şekilde olmuştur. Bu baskın İtilaf Devletlerini şaşkınlığa uğrattığı gibi aynı şekilde kızdırmış, bölgeye yönelik olarak yeniden bazı sert tedbir almalarına ve uygulamalar başlatmalarına neden olmuştur.

Akbaş silah deposunun basılması sonrası gelişen olaylara çalışmamızın ana çizgisi nedeniyle yer vermeyeceğiz. Ancak şunu hemen belirtmeliyiz ki, bu olay başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere cephede savaşan kumandan ve askerlerimiz ile memlekette bütün kesimlerde bir sevinç dalgası yaratmış, bu silahlar ile Batı Cephesi’nde Yunanlılara karşı sürdürülen mücadelenin başarıya ulaşacağı azmi ve ümidi bir kat daha artmıştı. Ancak ne yazık ki, aşağıda ifade edeceğimiz gibi Anzavur Ahmet’in ikinci isyanı ya da Biga Hadisesi olarak bilinen olay sonucunda bu silah ve cephaneler mecburiyet karşısında imha edilmek zorunda kalınacak ve Akbaş olayının heyecanı, sevinci, başarıya olan inanç ve azmi kısa sürecekti.

Millî Mücadele’imiz içerisinde “efsanevi bir kahramanlık” olarak adlandırılan Akbaş Cephaneliği baskınının hiç şüphesiz ki baş aktörü Dramalı Rıza Beydir. Ancak onun ismi, Köprülü Hamdi Beyin gölgesi altında kalmıştır. Fakat Dramalı Rıza Bey, o kadar mütevazıdır ki, bundan hiç şikayetçi olmamış, Köprülü Hamdi Beye büyük bir itaat ve saygı ile bağlanmış, onun verdiği görevleri yine memnuniyetle yerine getirmiştir.

Akbaş cephaneliğinin basılması hadisesinde gösterdiği cesaret ve beceriklilik, Dramalı Rıza Beyi, başta Köprülü Hamdi Bey olmak üzere, Balıkesir-Bursa bölgesi Kuva-yı Milliye komutanlarının nezdinde yüceltmıştır. Onun çok önemli görevleri başarabilecek kabiliyette olduğuna inanılmış, bu niteliğinden dolayı da Damat Ferit Paşaya düzenlenecek suikast tertibinin de baş aktörü yapılmıştır.

“Rumeli sahilinde Gelibolu civarında Akbaş mevkiinde Fransızların tahtı muhafazasındaki depolarda bulunan esliha ve mühimmatın Düvel-i İtilafiyeye tarafından denizik ordusuna verilmiş, Rusya’ya nakline teşebbüs edilmiş ve bu iş içinde dört gün mukaddem bir Rus vapuru Gelibolu’ya gelmişti. Balıkesir Heyet-i Merkeziye azasından ve fedakar arkadaşlarımızdan Köprülü Hamdi Bey kKuvâ-yı Milliye’den bir müfreze ile Lapseki ve oradan 26/27. 1. 1920 gecesi sallarla Rumeli sahiline bi’lmiruru Akbaş depolarına vazı’yet etmiş ve depo muhafızları olan Fransızları tevkif ve hututu muhabereyi kat’ettikten sonra eslihâyı kamilen ve cephaneyi kısmen ve muhafız Fransız efradını da mahfuzen Lapseki’ye naklettirmiş, esliha ve mühimmatı dahile sevkettikten sonra Fransız efradını iade etmiştir. Akbaş’ta acizlerince sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus mitralyözü, yirmi bin sandık cephane mukayyet idi. Eğer bir aydanberi Akbaş deposundan bir tarafa silah verilmemişse sekiz bin Rus tüfeği kamilen yedimize geçmiş demektir. Bu vaka üzerine Düveli İtilafiyenin ne gibi bir teşebbüste bulunacakları meçhul olup, şimdiye kadar İstanbul’un ve Kolordunun da bu meseleden malumatları olmadığı maruzdur. Balıkesir, 28.1.1920 Fırka 61 Kumandanı Kazım” Bkz. Özalp, age. C.1, s. 91-92.

42 Nutuk, C.III, s. Belge No:

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA BEO No: 346145

Kitaplar

- Atatürk, M. Kemal, **Nutuk, C.1(1919-1920)**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984.
- Atatürk, M. Kemal **Nutuk, C.III (1919-1927) Belgeler**, Yay. Haz. İsmet Gönülal, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984.
- Aydın, Mesut, **Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992.
- Bebek, İlhami, **Millî Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını**, Genelkurmay Başkanlığı yay. Ankara 1994.
- Çukurova, Bülent, **Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları**, Ankara 1994.
- Dinamo, Hasan İzzettin, Kutsal İsyân, C.V, Tekin Yayınevi, 1986.
- Ertürk, Hüsamettin, **İki Devrin Perde Arkası**, Yayıma Hazırlayan: Samih Nafiz Tansu, Birinci Basım, Sebül Yayınları, İstanbul-1994.
- Güven, Zühtü, **Anzavur İsyânı-Kurtuluş Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa**, Ankara 1965.
- Himmetoğlu, Hüsnü, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975.
- İlgürel, Mücteba, **Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1999.
- Karabekir,General, Cemal, **Maçka Silâhhanesi Hatıraları (İstiklâl Harbi Kahramanları)**, Yay. Haz. Aykut Kazancıgil, Nehir Yay., İstanbul 1991.
- Kozanoğlu, Zeynel, **Hamdi Bey ve Akbaş Baskını**, Ankara 1970.
- Özalp, Kazım, **Millî Mücadele I (1919-1922)**, C.1, 2.Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985
- Sofuoğlu, Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1994.
- Tevetoğlu, Fethi, **Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, TTK Basımevi, Ankara 1988.
- Türk İstiklâl Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, 3. Baskı, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara 1999.

Makaleler

- İlgürel, Mücteba, "Akbaş Cephaneliği Baskını", Tarih Dergisi(fatih Sultan Mehmed'e hatıra Sayısından Ayrı Basım) sayı: XXXIII, Mart 1980/81, İstanbul 1982,
- Sofuoğlu, Adnan, "Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt IX, Sayı:26(Mart 1993), s.424.

Gazeteler

İzmire Doğru, 14 kânunusani 1336(1920), Nr.18